

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Лопатинського Юрія Михайловича на дисертаційну роботу
Білокінної Ілони Дмитрівни на тему «Формування інституційного
механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством
до спеціалізованої вченої ради Д 05.854.03
Вінницького національного аграрного університету**

**I. Актуальність теми дослідження
та її зв'язок з напрямами наукових досліджень**

Сучасні світові тенденції щодо формування «зеленого» підходу в розвитку найрізноманітніших сфер суспільного життя стають дедалі актуальнішими для України. При цьому проявляється секторальна специфіка. Так, з урахуванням наявних застарілих технологій виробництва, низького рівня енергоефективності підприємств, ресурсної та енергетичної залежності, перехід до «зеленої економіки» має бути пріоритетним питанням на порядку денному розвитку аграрної сфери України.

Становленню «зеленої економіки» в аграрній сфері присвячено багато наукових праць. Зарубіжні та вітчизняні науковці досліджували різні аспекти формування інституцій та інститутів, зазначали важливість держави як інституту у процесі трансформації економіки, в тому числі аграрної сфери, відповідно до концепції «зеленої економіки», наголошували на необхідності «озеленення» аграрної сфери. Проте, незважаючи на наявність теоретичних і практичних наукових напрацювань у даному напрямі, є потреба у подальших дослідженнях інституційного механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері, що визначає актуальність обраної І.Д. Білокінною теми дослідження як в теоретичному, так і в практичному плані.

Актуальність теми дослідження підтверджує логічність мети і завдань дослідження, що у своїй сукупності визначає наукову та практичну значимість дисертаційної роботи.

Аргументованість і доцільність обраної проблематики наукових розвідок засвідчує зв'язок з тематикою науково-дослідних робіт Вінницького національного аграрного університету за темами: «Управління розвитком економічних систем в умовах міжнародної конвергенції аграрного бізнесу» (номер державної реєстрації 0117U004204); «Розробка науково-методичних засад оцінки ефективного управління і розвитку підприємств АПК в глобально-трансформаційних умовах» (номер державної реєстрації 0118U100511); «Розвиток органічного виробництва в Україні на основі модернізації навчального процесу аграрних закладів вищої освіти» (номер

державної реєстрації 0119U103808, госпдоговір на тематику за рахунок коштів замовників); «Маркетингове управління розробленням інноваційної продукції олійно-жирового підкомплексу України» (номер державної реєстрації 0118U004781).

II. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність і обґрунтованість пропонованих наукових положень, напрацьованих висновків і рекомендацій дисертаційної роботи забезпечено використанням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження для розв'язання важливого науково-прикладного завдання з обґрунтування та поглиблення теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення інституційного механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері.

Обґрунтованість наукових положень підтверджується вибором і аналізом наукової літератури, статистичних даних і нормативно-правових документів.

Дисертація вирізняється чіткістю та логічністю структури, сформульовані мета та завдання дослідження відображають ключові аспекти обраної проблеми, визначають послідовність викладу матеріалу.

Структура дисертації повністю узгоджується з її назвою, метою і завданнями дослідження. Так, у першому розділі авторкою, зокрема, поглиблено і конкретизовано понятійний апарат економічної науки щодо понять «зелена економіка» (с. 48 дисертації), інституційний механізм «зеленої економіки» (с. 38); уточнено відмінність між основними категоріями інституціоналізму, «інститутами» та «інституціями» (с. 33); зазначено основні інституції, на яких ґрунтується інституційне забезпечення сталого розвитку та «зеленої економіки» в аграрній сфері (с. 64-65). У другому розділі досліджено економічні фактори та сучасний стан розвитку елементів «зеленої економіки» в аграрній сфері; визначено, що за досліджуваний період зросли обсяги утворення відходів від економічної діяльності (с. 94), зросло внесення органічних добрив (с. 114), спостерігається покращення показників органічного виробництва (с. 112, 116-117) та розвитку альтернативних джерел енергії (с. 125, 127). У третьому розділі сформовано систему індикаторів для оцінки стану розвитку «зеленої економіки» і сталого розвитку в аграрній сфері (с. 192-193); запропоновано створення відділу поточного контролю за дотриманням вимог органічного законодавства (с. 161); проаналізовано індикатори сталого розвитку сільського господарства та обґрунтовано пропозиції розвитку органічного тваринництва, зокрема за рахунок державних закупівель (с. 180); розроблено інституційний механізм становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері, в основі якого інститути «зеленого» кооперування, саморегулювання та сімейного підприємства.

Робота характеризується послідовністю викладу та аргументованістю одержаних результатів. Результати дослідження повною мірою висвітлені в науковій новизні і аргументованих висновках.

Отже, наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими, мають науково-практичне значення та узгоджуються з метою і основними завданнями дослідження.

III. Наукова новизна результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у розв'язанні важливого наукового завдання щодо розробки інституційного механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері. Головні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

- відповідно до авторської ідентифікації та формування стратегічних імперативів зокрема визначено індикатори оцінки розвитку «зеленої економіки» в аграрній сфері, які враховують інституційні трансформації в економіці та в господарському механізмі (с. 192-193);

- у частині обґрунтування сутнісно-функціональних характеристик концепції «зеленої економіки» сформовано авторське бачення даної дефініції, яке полягає у тому, що це економіка, яка забезпечує благополуччя усіх верств населення з мінімальними ризиками для довкілля в умовах обмеженості ресурсів (с. 47);

- удосконалено теоретичне визначення інституційного механізму «зеленої економіки», відмінність якого від попередніх полягає у трактуванні її як систематизованої сукупності та взаємодії «зелених» інституцій та інститутів у їх скоординованому впливі на економічні процеси, навколишнє середовище, соціальну сферу з метою досягнення ефективного функціонування економіки (с. 31, 32, 34, 35);

- проведено економічну оцінку факторів і умов формування «зеленої економіки» на засадах становлення відповідних інститутів, визначенні наявності нормативно-правових документів, які є основою для розвитку альтернативної енергетики, органічного виробництва, удосконалення поводження з відходами; поступовому розвитку елементів «зеленої економіки»; подальшій «зеленій» трансформації процесу аграрного господарювання (п. 2.1);

- обґрунтовано «зелену» ефективність аграрного бізнесу із використанням результатів економіко-математичного аналізу структури собівартості продукції і витрат виробництва сільськогосподарських підприємств, які продемонстрували пріоритетну необхідність у зниженні витрат на енергію та паливо за рахунок створення «зелених» енергетичних кооперативів (с. 97-102, 112, 126);

- запропоновано застосування досвіду зарубіжних країн щодо створення енергетичних кооперативів і сучасного стану їх розвитку з зазначенням необхідності «озеленення» поняття енергетичного кооперативу за рахунок додавання частки «зеленої», так як основою їх діяльності є виробництво і споживання альтернативних джерел енергії із позитивним впливом на довкілля (с. 137-143);

- окреслено удосконалення інституційного забезпечення розвитку органічного виробництва як елемента «зеленої економіки» за рахунок посилення поточного контролю шляхом створення у Департаменті захисту споживачів Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів відділу поточного контролю за дотриманням вимог органічного законодавства як організаційно-регуляторного напрямку (с. 160-162);

- обґрунтовано напрями формування організаційно-економічного механізму «зеленого» розвитку, які мають визначатись як результат його оцінки за допомогою індикаторів сталого розвитку, у пріоритеті яких є ті, що спрямовані на подолання голоду на засадах розвитку аграрної сфери (с. 171-176, 179-181).

IV. Науково-практична значущість результатів дослідження

Обґрунтовані в дисертації теоретико-методологічні підходи, положення та висновки можуть рекомендуватися для використання у подальшій науково-дослідній роботі, у практичній діяльності державних органів влади та суб'єктів аграрного господарювання при формуванні механізмів «зеленого» розвитку.

Пропозиції авторки щодо формування сприятливого інституційного середовища в аграрній сфері використовувались у процесі діяльності Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації, а саме під час розробки програмних документів і управлінських рішень щодо створення «зелених» енергетичних кооперативів на селі.

Дисертаційні напрацювання щодо формування екологічної відповідальності у процесі господарської діяльності, а також створення з місцевими жителями, сільською радою та школою «зеленого» енергетичного кооперативу використовуються у діяльності фермерського господарства «Таргет-Лан».

Зазначені авторкою пропозиції щодо формування стратегії розвитку органічного виробництва на підприємстві, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності в умовах екологізації економіки, впроваджено у практичну діяльність ТОВ «Літинський молокозавод».

Положення дисертаційної роботи у частині теоретичних і методичних засад становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері та її інституційного механізму використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету.

Одержані результати апробовані, доповідались і обговорювались на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

V. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За результатами виконаних досліджень опубліковано 20 наукових праць, серед яких 10 статей – у наукових фахових виданнях (5,73 друк, арк.),

1 стаття – у міжнародному виданні (0,72 друк. арк.). Загальний обсяг наукових праць за темою дисертації становить 7,99 друк. арк., особисто авторці належить 7,92 друк. арк.

Кількість, обсяг, зміст та якість опублікованих наукових праць достатньо повно висвітлюють отримані авторкою результати дисертаційного дослідження, відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством та надають авторці право публічного захисту дисертації.

Зазначені наукові праці достатньо повно відображають основний зміст дослідження. Автореферат дисертації відповідає встановленим вимогам, його зміст ідентичний основним положенням дисертаційної роботи.

VI. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Разом із позитивними аспектами дослідження в дисертаційній роботі І.Д. Білокінної наявні дискусійні положення, стосовно яких необхідно висловити такі зауваження:

1. Загалом тема дисертації розкрита, проте авторка досліджує формування інституційного механізму становлення «зеленої економіки» саме в аграрній сфері, водночас також розглядаючи питання щодо сільського господарства, аграрного сектора, що дещо розширює предмет дослідження.

2. У роботі справедливо наголошується на помилці ототожнення понять «інституція» та «інститут» (с. 33), проте при цьому сама авторка не конкретизує якої позиції у трактуванні та розмежуванні цих понять дотримується. Робота виграла б при наведенні власних визначень категорій «інституція» та «інститут».

3. Відзначаючи наявну загалом логіку викладу матеріалу, разом із тим зауважимо дискусійність розгляду індексу споживчих цін (ІСЦ), тобто цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання (с. 80-81) порівняно із наявним показником «дефлятор ВВП», що характеризує зміну рівня цін для всіх вироблених товарів і послуг. Неоднозначним є порівняння індексу цін сільськогосподарської продукції з індексом інфляції (с. 83), адже доцільнішим було б порівняння з цінами постачання ресурсів для аграрного сектора, що дозволило б говорити про «ножиці» (диспаритет) цін.

4. У роботі використовується лінійна регресійна багатофакторна модель для визначення залежностей окремих показників (зокрема, с. 98-99). Краще було б застосувати порівняння різних моделей із подальшим вибором моделі з найвищим рівнем апроксимації.

5. Розглянутий досвід зарубіжних країн у створенні енергетичних кооперативів (Німеччина, Австрія, США тощо) (с. 138-141) є неповним, оскільки доречно було б зазначити для порівняння сучасний стан розвитку енергокооперації в країнах, що розвиваються.

Водночас, слід зазначити, що висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер, істотно не впливають на наукову й практичну значимість дисертації та загальну позитивну оцінку рецензованого наукового дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота «Формування інституційного механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері» є самостійною завершеною науковою працею, яка відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Отримані результати та висновки достатньою мірою обґрунтовані, містять наукову новизну, мають теоретичну та практичну цінність.

Одержані результати дослідження достатньо висвітлені у наукових публікаціях авторки.

Дисертація за своєю структурою, обсягом і оформленням відповідає вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Автореферат достатньо повно відображає основний зміст дисертації.

Отримані результати, висновки та рекомендації у сукупності вирішують актуальне наукове завдання – обґрунтування напрямів становлення «зеленої економіки» аграрної сфери та формування її інституційного механізму.

У цілому дисертаційна робота «Формування інституційного механізму становлення «зеленої економіки» в аграрній сфері» характеризується науковою новизною та практичною значимістю, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (із змінами), а її авторка – Білокінна Ілона Дмитрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри бізнесу та управління персоналом Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, д.е.н., проф.

Ю. М. Лопатинський

Підпис: *Лопатинський Ю. М.*
Учений секретар Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Сторобська А. В.
"20" червня 2014

